

УДК 004738

Богданович В. Ю., д.т.н., професор¹ (ORCID:0000-0003-0481-9454);
Ворович Б. О., к.т.н., доцент² (ORCID:0000-0002-4083-3707);
Марко Є. І., к.е.н.² (ORCID:0000-0002-9165-8072)

¹ – Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Київ;

² – Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

Інформаційна безпека як основа воєнної безпеки держави та суспільства

Резюме. У статті розкрито значущість воєнної безпеки суспільства в сучасних умовах існування та розвитку держав світу і її важливість для забезпечення національної безпеки. Особливу увагу приділено аналізу стану, сучасним тенденціям розвитку інформаційної безпеки і її забезпечення як основної складової воєнної безпеки держави.

Ключові слова: національна безпека, воєнна безпека держави, система забезпечення воєнної безпеки держави, інформаційна безпека, система забезпечення інформаційної безпеки, інформаційні війни, інформаційний вплив.

Постановка проблеми. У сучасну епоху посилення інформаційного протиборства питання воєнної безпеки держави (ВБД) частіше стає предметом наукових дискусій. Як зазначає дослідник М. М. Кучерявий, нині під впливом використання, перш за все США, сучасних інформаційних і комунікаційних технологій в рамках проведення так званих інформаційних операцій виникла і набирає чинності нова військово-політична загроза загальному миру і міжнародній стабільності [1].

Таким чином, інформаційна боротьба та інформаційне протиборство на сьогодні стали важливими формами досягнення стратегічних цілей у конфлікті.

Вивчення передового світового досвіду забезпечення ВБД з урахуванням потреби її забезпечення в усіх сферах, та насамперед в інформаційній, показало, що в складі власних систем забезпечення воєнної безпеки держави (СЗВБД) таких держав як США, Ізраїль, РФ та ін. розгорнуто нову компоненту – систему забезпечення інформаційної безпеки (СЗІБ), на яку покладаються функції та завдання щодо виявлення і нейтралізації загроз інформаційній безпеці (ІБ) – інформаційних загроз (ІЗ) у воєнній сфері. Вочевидь, аналогічна компонента має бути розгорнута й у складі СЗВБД, оскільки Україна постійно, фактично з моменту набуття незалежності, знаходиться під потужним зовнішнім негативним інформаційним впливом, який прогнозовано продовжуватиметься з нарощенням і у майбутньому з огляду на її геополітичне положення. Отже, СЗІБ, вагомо впливаючи на стан захищеності всіх сфер

ВБД з інформаційного простору, має бути однією з ключових у СЗВБД і у разі подальшої розбудови останньої має користуватися пріоритетною увагою.

Саме тому актуальним напрямом сучасних досліджень є вивчення значущості та впливу глобальної інформаційної системи на воєнну безпеку суспільства як найважливішої складової національної безпеки, щоб успішно протистояти зовнішнім і внутрішнім ризикам і забезпечити надійний захист національних інтересів держави.

На сьогодні склалося об'єктивне протиріччя між невпинно зростаючим обсягом і змістом завдань щодо забезпечення ІБ у воєнній сфері та низькими можливостями нинішньої СЗІБ, яка побудована на застарілих методологічних підходах з неефективною організацією функціонування. Отже питання щодо розроблення цілісної науково обґрунтованої методології побудови та функціонування СЗІБ у складі СЗВБД дотепер залишалось відкритим, а відповідна науково-прикладна проблема актуальною і тому потребує розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню проблеми забезпечення ВБД в умовах ведення противником інформаційного протиборства присвячено праці відомих вітчизняних та закордонних вчених і їх наукових шкіл: В. Богуша, В. Богдановича, М. Биченка, В. Горбуліна, Р. Грищука, Т. Дзюби, Д. Дубова, І. Замаруєвої, Я. Жаркова, С. Жука, Д. Ланде, В. Ліпкана, О. Литвиненка, А. Манойла, В. Остроухова, М. Ожевана, А. Панаріна, В. Панченко, В. Петрика, Г. Певцова,

Г. Почепцова, М. Присяжнюка, А. Рося, А. Семенченка, В. Сніцаренка, В. Телеліма, В. Толубка. Значний внесок у дослідження СЗВД зробили такі зарубіжні вчені, як М. М. Кучерявий, І. В. Бернацких, М. К. Горшков та інші [1-4].

У результаті проведеного аналізу останніх досліджень і публікацій виявлена невідповідність між можливостями нинішньої СЗІБ, яка побудована на застарілих підходах з неефективною організацією функціонування, і сучасної СЗІБ, яка б забезпечила повне виконання всіх покладених і перспективних завдань. Поряд з тим встановлено, що нерозв'язаною частиною загальної проблеми забезпечення ІБ держави у воєнній сфері залишається проблема створення цілісних науково обґрунтованих методологічних основ побудови та функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки в системі забезпечення воєнної безпеки.

На сьогодні стан інформаційної безпеки характеризується збільшенням масштабів застосування як окремими державами, так і міжнародними організаціями інформаційних технологій у військово-політичних цілях, зокрема для здійснення дій, що суперечать міжнародному праву, спрямованих на підрив суверенітету, політичної і соціальної стабільності, територіальної цілісності та становлять загрозу миру, глобальній і регіональній безпеці.

Зазначений стан інформаційної безпеки потребує подальшого вивчення, що і зумовлює актуальність дослідження.

Метою статті є аналіз і визначення основ функціонування й розвитку системи забезпечення інформаційної безпеки як основи воєнної безпеки держави та суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Воєнна безпека держави була і залишається одним із пріоритетних напрямів забезпечення суверенітету України, її територіальної цілісності та недоторканості кордонів. Зміна характеру воєнних загроз на сучасному етапі розвитку військового мистецтва та форм і способів ведення збройної боротьби, гібридний характер дій противника висуває перед системою забезпечення воєнної безпеки держави нові вимоги щодо її забезпечення у всіх сферах. Водночас змін потребують форми і способи застосування Збройних Сил України в умовах нових викликів і загроз ВВД.

Соціальна стабільність суспільства і його національна безпека визначаються

змістом інформаційного простору, в якому здійснюють свою діяльність як окремі індивіди, соціальні групи, організації, так і держави, політичні угруповання та сили. Російський соціолог М. К. Горшков пише, що сучасні способи впливу на масову свідомість людей старі як світ, і треба тільки створити міф і змусити в нього повірити, але в сучасних умовах інформаційного суспільства зробити це стало набагато легше, простіше, і в підсумку інформаційно-мережеві війни стали реальною загрозою безпеці держави [2].

Величезні перспективи позитивного, пов'язаного з поширенням гуманістичних цінностей і утвердженням цінностей миролюбства, несуть нові інформаційні технології. Такі технології відкривають широкі можливості взаємозбагачення культур і розвитку людини в руслі мирного співробітництва, але на практиці ці технології не використовуються. Інакше й бути не могло, оскільки створення глобальної мережі було підпорядковане, як написано в "Національній стратегії для нового століття" США (1997 р.), створенню "умов, необхідних для процвітання наших інтересів і цінностей" [3]. Проте нічого дивного немає в тому, що нині Всесвітня "павутина" використовується США в суто своїх інтересах.

Через це закономірно виникає питання: що таке "мир" в умовах, коли в інтернет-просторі розпалюються інформаційні війни, здійснюється масований інформаційний вплив на масову свідомість, і навіть відбувається віртуальна мобілізація, що формує так звані диванні війська [4]. Долі цілих народів і держав щогодини знаходяться під загрозою в той момент, коли розгортаються заплановані певними силами "інформаційні операції" на догоду пануючим на міжнародній арені політичним силам.

Поняття "мирний і воєнний стан" переплелось у віртуальному просторі, породивши страшне явище "інформаційна війна", яка здатна втягнути в ареал воєнно-інформаційних дій мільйони людей за стислий період часу. Відстані, кордони, часові та інші перешкоди миру реального у віртуальному просторі нічого не значать, тому, інформаційна зброя стала могутньою зброєю ХХІ ст., під прицілом якої знаходиться як окремий індивід, так і людство в цілому.

Поняття миру стало хитким, нестійким і концептуально розмитим, оскільки війни, крім реальних військових дій, які, на жаль, ще мають місце в суспільстві, перемістилися також у віртуальний простір, де також розгортаються

“військові” дії та події, відбуваються баталії за панування над масами і їх свідомістю. Основною зброєю в цій війні стають інформаційні та комунікаційні технології.

Не варто забувати про те, що інформаційна війна може поширюватися та розгортатися і в сфері культури. Через інформаційні канали ворожих держав інтенсивно здійснюється культурна експансія проти України, що слід розглядати не інакше, як прояв загрози зовнішнього характеру національній безпеці країни. До того ж ця загроза знаходить відображення в системі внутрішніх культурних зв'язків і відносин, цінностей і норм українського суспільства.

Світовим лідером у здійсненні глобальних інформаційних впливів виступають США, які цілеспрямовано ведуть інформаційні війни вже багато десятиліть. Іншими словами, поняття війни розширило свої концептуальні рамки з моменту формування глобальної інформаційної системи, однак поширення віртуальних війн і мережі Інтернет має найреальніші наслідки і не тільки в змінах на рівні масової свідомості і поведінки, а й у військово-політичних стратегіях держав. На сьогодні з усією очевидністю слід констатувати зростання впливу збройних сил не тільки у воєнних, а й у політичних процесах, і на цьому тлі актуальною є проблема конституційного закріплення застосування збройних сил для регулювання внутрішніх і міжнародних відносин.

Оскільки воєнна безпека забезпечується перш за все політикою безпеки держави, механізмами політичного контролю і політичної волі, відбиваючись на рівні обороноздатності країни, правомірно вживати термін “воєнно-політична безпека”, що значно розширює і поглиблює перспективи наукового супроводження процесу забезпечення національної безпеки країни, під якою, розуміється спеціально створена в країні і конституційована сукупність інститутів й установ, а також методів і напрямів їх діяльності щодо забезпечення надійного захисту національних інтересів держави. У контексті цього розуміння національної безпеки воєнна безпека постає як структурний елемент національної безпеки, що відповідає за здатність держави і її збройних сил успішно протистояти зовнішнім і внутрішнім ризикам, які загрожують забезпеченню надійного захисту національних інтересів суспільства та держави.

Забезпечення воєнної безпеки неможливо без розвитку воєнної сфери суспільства і вдосконалення її основних структурних компонентів, таких, як інституційно-управлінський (воєнно-політичне керівництво країни); воєнно-силовий (військові формування держави); ресурсний (оборонно-промисловий комплекс); професійно-кадровий (система військової освіти, навчання і виховання військовослужбовців); військово-науковий (військова наука); інфраструктурний та інші. Розвиток зазначених компонентів воєнної сфери необхідно для її зміцнення як ключового фактору забезпечення воєнної та національної безпеки держави [2].

Національна безпека безпосередньо пов'язана, перш за все, з політичним іміджем держави, який в сучасному інформаційному суспільстві багато в чому формується під впливом ЗМІ. Цілком очевидно, що сильна, самодостатня і самостійна в проведенні міжнародної політики Україна може протистояти розпалюванню міжнародних конфліктів і пропаганди расистських і ксенофобських настроїв та ідей; вчинення злочинів, зокрема пов'язаних з несанкціонованим доступом до автоматизованих систем підтримки прийняття управлінських рішень у системах забезпечення національної та воєнної безпеки.

Можливості безмежного руху інформації частіше використовуються для досягнення геополітичних, військово-політичних, а також терористичних, екстремістських, кримінальних й інших протиправних цілей на шкоду міжнародній безпеці та стратегічній стабільності.

Одним з основних негативних чинників, що впливають на стан інформаційної безпеки, є нарощування можливостей інформаційно-технічного впливу на інформаційну інфраструктуру у воєнних цілях. Одночасно з цим посилюється діяльність організацій, що здійснюють розвідку щодо роботи наукових організацій і підприємств держави, зокрема оборонно-промислового комплексу.

Поширюються масштаби використання спеціальними службами держав-агресорів засобів інформаційно-психологічного впливу, спрямованого на дестабілізацію внутрішньополітичної та соціальної ситуації в різних регіонах світу і приводить до підризу суверенітету і порушення територіальної цілісності держав. У цю діяльність втягуються релігійні, етнічні, правозахисні та інші організації, а також окремі групи громадян,

через це широко використовуються можливості інформаційних технологій.

Відзначається тенденція до збільшення в зарубіжних засобах масової інформації обсягу матеріалів, що містять негативну, хибну (підривну) оцінку державної політики, керівництва держави, проти якої здійснюється агресія.

Наростає інформаційний вплив на населення, передусім на молодь, для розмивання традиційних духовно-моральних цінностей.

Різні терористичні і екстремістські організації широко використовують механізми інформаційного впливу на індивідуальну, групову і суспільну свідомість для нагнітання міжнаціональної і соціальної напруженості, розпалювання етнічної і релігійної ненависті або ворожечі, пропаганди екстремістської ідеології.

Зростають масштаби комп'ютерної злочинності, перш за все в кредитно-фінансовій сфері, збільшується число злочинів, пов'язаних з порушенням конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема в частині, що стосується недоторканності приватного життя, особистої і сімейної таємниці, при обробці персональних даних із використанням інформаційних технологій. До того ж методи, способи і засоби вчинення таких злочинів стають все витонченішими.

Висновки. У результаті проведеного аналізу основних чинників, які визначають ІБ у воєнній сфері, встановлено, що:

найпотужнішим впливом на забезпечення воєнної безпеки України є інформаційний, що здійснюється через глобальні інформаційні мережі;

інформаційна безпека виступає системоутворюючим чинником, поєднуючи в єдиному інформаційному просторі всі інші сфери воєнної безпеки держави, тому ІБ має посісти чільне місце у загальній структурі воєнної безпеки держави, а система її забезпечення – одне з ключових місць у СЗВБД;

значна частина зовнішніх ІЗ фактично є різновидом воєнних загроз і саме ці загрози є одними з найнебезпечніших для СЗВБД;

сучасні ІЗ є системними і високоорганізованими, можуть наносити суттєві збитки національним інтересам у сфері воєнної безпеки, тому протидіяти їм також можливо лише системно;

у провідних державах світу інформаційну безпеку розглядають виключно

з позицій системного підходу, їх СЗІБ мають ієрархічну побудову з наявною підсистемою активних дій в інформаційному просторі. Водночас виявлено, що нині, як у державі, так і у ЗС України, немає цілісної системно структурованої реально функціонуючої СЗІБ з усіма необхідними підсистемами, які б виконували всі функції забезпечення ІБ і ведення інформаційної боротьби;

науково-методологічний апарат щодо побудови та функціонування СЗІБ у загальній СЗВБД і досі перебуває на стадії формування;

у державі досі немає законодавчих основ створення і функціонування єдиної загальнодержавної СЗІБ, а у МО України чинну відомчу нормативно-правову базу щодо побудови і функціонування СЗІБ у воєнній сфері до кінця не сформовано;

на державному рівні відсутні нормативні документи, якими було б введено єдину термінологію у сфері ІБ держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кучерявый М. М. Основные направления государственной политики РФ в области обеспечения международной информационной безопасности // Власть. 2013. № 12. С. 55.
2. Горшков М. К. Проблемы национальной безопасности в информационном обществе // Власть. 2014. № 11. С. 8
3. Бернацких И. В. Военная сфера общества и пути ее развития // Власть. 2014. № 9. С. 83.
4. Шатилов Л. Б. «Диванные войска» как новая форма информационно-пропагандистского сопровождения политических и военных конфликтов в начале XXI века // Власть. 2014. № 7. С. 56-58.

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.11.2018

Богданович В. Ю., д.т.н., професор¹;

Ворович Б. А., к.т.н., доцент²;

Марко Е. І.²

¹ – Центральный научно-исследовательский институт Вооружённых Сил Украины, Киев;

² – Центр военно-стратегических исследований Национального университета обороны Украины имени Ивана Черняховского, Киев

Информационная безопасность как основа военной безопасности общества

Резюме. Исследование раскрывает роль военной безопасности общества в современных условиях существования и развития государств мира и ее важность для обеспечения национальной безопасности. Особое внимание уделено анализу состояния, современным тенденциям развития информационной безопасности и ее обеспечения как основной составляющей военной безопасности государства.

Ключевые слова: национальная безопасность, военная безопасность государства, система обеспечения военной безопасности государства, информационная безопасность, система обеспечения информационной безопасности, информационное пространство, информационные войны.

V. Bogdanovich, DsT, professor¹;

V. Vorovich, PhD (Technical), assistant professor²;

E. Marko, PhD (Economic)²

¹ – Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine, Kiev;

² – Center for Military and Strategic Studies of the National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi, Kyiv

Information security as a basis for military security of the company

Resume. The study reveals the role of the military security of society in the modern conditions of existence and development of the states of the world and its importance for ensuring national security. Special attention is paid to the analysis of the state, current trends in the development of information security and its provision as the main component of the state's military security.

Keywords: national security, military security of the state, system of ensuring military security of the state, information security, information security system, information space, information wars.